

YER RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INVESTITSİYALARNI JAB QILISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15126467>

Xudoyberdiyev Diyorbek Norqobil o'g'li

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Dunyo aholisining ko'payishi va iqlim o'zgarishi sharoitida yer resurslaridan samarali foydalanish oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishining asosiy omiliga aylanmoqda. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, biz qishloq xo'jaligida raqamli texnologiyalardan foydalanish, yerni oqilona boshqarish tizimlari va agrosanoat sohasi samaradorligini oshirishda yangi texnologiyalar va innovatsiyalardan foydalanish va joriy etish.

Kalit so'zlar

“yashil” texnologiyalar, innovatsiyalar, investitsiya, investitsion jozibadorlik, inklyuziv, optimallashtirish, sun'iy intellekt.

Абстрактный

В условиях роста населения планеты и изменения климата эффективное использование земельных ресурсов становится ключевым фактором обеспечения продовольственной безопасности и устойчивого развития сельского хозяйства. Актуальность исследования заключается в использовании цифровых технологий в сельском хозяйстве, рациональных систем управления земельными ресурсами, а также использовании и внедрении новых технологий и инноваций в повышении эффективности агропромышленного комплекса.

Ключевые слова

«зеленые» технологии, инновации, инвестиции, инвестиционная привлекательность, инклюзивность, оптимизация, искусственный интеллект.

Abstract

In the context of the planet's population growth and climate change, the efficient use of land resources is becoming a key factor in ensuring food security and sustainable development of agriculture. The relevance of the study lies in the use of digital technologies in agriculture, rational land management systems, as well as the use and implementation of new technologies and innovations in increasing the efficiency of the agro-industrial complex.

Keywords

"green" technologies, innovations, investments, investment attractiveness, inclusiveness, optimization, artificial intelligence.

. Hozirgi bosqichda yer resurslaridan oqilona va samarali foydalanishning eng muhim maqsadlaridan biri qishloq xo'jaligi mahsulotlarini zarur miqdorda ishlab chiqarishni ta'minlash maqsadida yer fondini to'g'ri taqsimlash hisoblanadi. Buning uchun nafaqat turli "yashil" texnologiyalar, balki qo'shimcha investitsiya resurslarini jalb qilish ham muhim rol o'ynaydi.

Aytish joizki, hozirgi vaqtda innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, jumladan, "yashil" texnologiyalarni qo'llash nuqtai nazaridan qishloq xo'jaligi jadal suratlarda rivojlanmoqda.

Shunday qilib, ba'zilar qishloq xo'jaligidagi asosiy muammolar resurslardan nazoratsiz foydalanish va yer fondidan maqsadsiz foydalanish, deb hisoblashadi, bu esa turli "yashil" texnologiyalarni qo'llash orqali hal qilinadi. Aynan shuning uchun O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini rivojlantirishda yashil texnologik yechimlarni joriy etish juda ko'p turli xil muammolarni hal qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Hozirgi kunda investitsiyalarni jalb qilish va mazkur yo'nalishda samaradorlikka erishish mexanizmlari bo'yicha bir qator xalqaro tashkilotlar va olimlar ilmiy izlanishlar olib bormoqda. Xususan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti qishloq xo'jaligiga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha tadqiqotlari va tashabbuslari inklyuziv, barqaror va samarali qishloq xo'jaligi tizimlarini yaratishga qaratgan. Shuningdek xususiy sektor investitsiyalarini rag'batlantirish, inson kapitalini oshirish va mas'uliyatli investitsiya amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash orqali FAO global oziq-ovqat xavfsizligi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lida ishlamoqda. Ayniqsa FAOning yerdan samarali foydalanish bo'yicha tadqiqot va tashabbuslari barqaror va samarali qishloq xo'jaligi tizimlarini yaratishga qaratilgan. Yerdan foydalanishni kompleks rejalashtirish, barqaror yer boshqaruvi va texnologik innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali FAO ekologik toza va iqtisodiy jihatdan foydali yerdan foydalanish amaliyotini qo'llab-quvvatlovchi investitsiyalarni jalb qilish ustida ish olib bormoqda[13].

Islohotlarni chuqurlashtirish va iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida agrar sohada amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ustuvor yo'nalishlari, jumladan, yer resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish imkoniyatlari va istiqbollari mamlakatimiz iqtisodchi olimlari Abdug'aniyev A.A., Vaxobov A.V., Jurayev A.M., Trushin E.F., Samutali A.S., Shokirov A.A., Kayumov F.K., Kodirov

A.A.. Xasanjonov K.A., Xusanov R.X. va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini tolga[10].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada abstrakt-mantiqiy tahlil, analiz va sintez, iqtisodiy tahlil, induksiya va deduksiya, kuzatish, tizimli yondashuv kabi usullardan foydalanilgan. Shuningdek tadqiqotda yerdan foydalanish va qishloq xo'jaligiga sarmoya kiritishni tartibga soluvchi huquqiy normalar, qoidalar ham qisqacha tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar. O'zbekiston Respublikasida 2024 yilda qishloq xo'jaligiga investitsiyalar o'tgan yilning shu davriga nisbatan 6,6 foizga o'sgan. Bu ko'rsatkichlar qishloq va o'rmon xo'jaligi, ovchilik, baliqchilik va baliqchilik bo'yicha natijalarni o'z ichiga oladi. 2024 yilda O'zbekiston agrosanoat majmuasiga investitsiyalar hajmi 32,5 trln so'm tashkil etadi [15]. Bunda asosan yer resurslaridan samarali foydalanish va yerdan oqilona foydalanishga sarmoya kiritmoqda.

O'zbekiston Respublikasining qishloq xo'jaligi yerlaridan amalda foydalanish misolini ko'rib chiqishda biz qishloq xo'jaligi yerlarini o'zlashtirish samaradorligi nuqtai nazaridan Surxondaryo viloyati tanladik.

Surxondaryo viloyat 1941 yil 6 martda tashkil topgan, umumiy maydoni 20,1 ming km.kv.ni tashkil qilib, tarkibida 14 ta qishloq tumani, viloyatga bo'ysinuvchi-Termiz shahri mavjud.

Viloyatda 2023-2024 yillarga mo'ljallangan yer toifalari bo'yicha yer fondi tarkibini tahlil qilish natijasida yerlar 8 ta toifa bo'yicha taqsimlangan.

Surxondaryo viloyati yerlari tarkibida qishloq xo'jaligi yerlari 67,7% (1 360 858 ga), o'rmon foni yerlari 14,9 % (299 130 ga), zaxira yerlar – 8,9 % (178 120 ga), sanoat, transport, aloqa, mudofaa va boshqa maqsadlarga mo'ljallangan yerlar 5,6 % (111 814 ga), tabiatni muhofaza qilish, sog'lomlashtirish va rekreatsiya maqsadlariga mo'ljallangan yerlar- 1,2% (24 020 ga), suv fondi yerlari- 1,19 % (23 996 ga), aholi punktlarining (shaharlar, posyolkalar va qishloq aholi punktlarining) yerlari 0,56 % (11 456 ga) va tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlar - 0,02% (517 ga) ni tashkil etadi[7].

2023-yil 1-yanvar holatiga ko'ra 1990-yilga nisbatan qishloq xo'jaligi yerlari 14 % qisqargan, sanoat, transport, aloqa, mudofaa va boshqa maqsadlarga mo'ljallangan yerlar 2,3 % qisqargan, aholi punktlari yerlari 0,1 % oshan, tabiatni muhofaza qilish, sog'lomlashtirish va rekreatsiya maqsadlariga mo'ljallangan yerlar 7 % oshgan, o'rmon foni yerlari 21 % oshganligini ko'rishimiz mumkin[7].

2024-yil 1-yanvar holatiga qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning umumiy maydoni 1 360 858 gektarni, shundan haydaladigan yerlar 275 964 gektarni, ko'p yillik daraxtzorlar 33 130 gektarni, bo'z yerlar 292 gektarni,

pichanzor va yaylovlar 693 037 gektarni, boshqa yerlar 269 539 gektarni tashkil qiladi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar unumdor yerlarga taalluqli bo'lib, umummilliy boylik, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish va mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning asosiy vositasi hisoblanadi[2]. Qishloq xo'jaligi faoliyatining hayotiylikiga yerning sifati va uning muayyan ekinlarni etishtirish uchun mosligi sezilarli darajada ta'sir qilishi mumkin. Bir hududning qishloq xo'jaligi uchun foydaliligi asosan uning unumdorligi, yog'ingarchilik miqdori va iqlimi bilan belgilanadi. Qishloq xo'jaligi yer toifalariga turli qishloq xo'jaligi korxonalari va tashkilotlariga berilgan yerlar kiradi.

Yer resurslarini boshqarish sohasidagi zamonaviy muammolar sharoitida investitsion jozibadorlikni oshirish va yer resurslaridan samarali foydalanish tizimli va kompleks yondashuvni talab qiluvchi dolzarb vazifaga aylanmoqda. Investitsion jozibadorlikni oshirish va yer resurslaridan samarali foydalanishning asosiy yo'nalishlaridan biri normativ-huquqiy bazani takomillashtirishdan iborat.

Investitsion jozibadorlikni oshirish va yer resurslaridan samarali foydalanish uchun zamonaviy axborot texnologiyalarini, jumladan, geografik axborot tizimlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyalar ma'lumotlarni vizualizatsiya qilish, yerdan foydalanishning fazoviy dinamikasini tahlil qilish va monitoring uchun resurslarni taqsimlashni optimallashtirish imkoniyatini beradi. Axborot resurslaridan samarali foydalanish yerdagi huquqbuzarliklarga javob berish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Yaxshilashning qo'shimcha yo'nalishi nazorat usullarini optimallashtirish bilan bog'liq. Biz innovatsion texnologiyalarni joriy etish O'zbekistonda yer resurslarini yanada chuqurroq va aniqroq monitoring qilish, shuningdek, mamlakatimiz qishloq xo'jaligida noratsional foydalanishni aniqlash va oldini olish samaradorligini oshirishga yordam beradigan muhim jihat deb hisoblaymiz.

Bizning fikrimizcha, ijtimoiy-iqtisodiy tenglik va inklyuzivlikni rag'batlantirish zarurati yerdan adolatli foydalanish, agrar islohotlar tashabbuslari va kichik fermerlar va chekka qolgan jamoalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari muhimligini ta'kidlaydi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi yerlaridan barqaror foydalanishga intilish yerdan foydalanish sxemalarini optimallashtirish, mamlakatimiz agrobiznes tarmog'ining unumdorligini oshirish va ekologik barqarorlikni rag'batlantirish uchun ekologik, agrotexnika, ijtimoiy-iqtisodiy va texnologik jihatlarni birlashtiradigan yaxlit yondashuvni talab qiladi. Davlat yer nazoratiga geografik axborot tizimlarini (GIS) joriy etish jarayonlar analitik qobiliyatlarni yaxshilash yo'lidagi muhim qadamdir. Zamonaviy masofaviy zondlash texnologiyalari ham monitoring usullarini o'zgartirish imkoniyatiga ega.

Sun'iy yo'ldosh ma'lumotlari yerdan foydalanish dinamikasi, o'simlik qoplarning o'zgarishi va yer holatiga ta'sir qiluvchi boshqa omillar haqida tezkor ma'lumot olish imkoniyatini beradi[12].

Yer resurslaridan samarali foydalanish va sarmoyaviy jozibadorlikka zamonaviy texnologiyalarni joriy etishning muhim yo'nalishi ham ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtirishdir. Sun'iy intellekt va mashinani o'rganish tizimlaridan foydalanish ma'lumotlarni qayta ishlashni sezilarli darajada tezlashtirishi, anomaliyalarni aniqlashi va yerdan foydalanish tendentsiyalarini bashorat qilishi mumkin.

Surxondaryo viloyatida davlat yer nazorati amaliyotida dasturlarni amalga oshirish misollari orasida davlat yer nazorati samaradorligini oshirishga yordam beradigan bir nechta aniq innovatsion yechimlardan foydalanish mumkin [1].

Masalan, geografik axborot tizimlarini (GIS) ko'rib chiqish mumkin. ArcGIS yoki OpenStreetMap kabi zamonaviy GISdan foydalanish yer, undan foydalanish va vaqt o'tishi bilan o'zgarishlar haqida batafsil ma'lumotga ega raqamli xaritalarni yaratish imkonini beradi. Bu yer resurslarini monitoring qilish, tahlil qilish va rejalashtirishni osonlashtiradi.

Xulosa

Shunday qilib, investitsiya jozibadorligini oshirish va yer resurslaridan samarali foydalanish maqsadida zamonaviy texnologiya va usullarni joriy etish yerni boshqarish samaradorligini oshirishning istiqbolli yo'lidir. Ushbu yondashuv tegishli xavfsizlik choralari amalga oshirish va ehtiyotkorlik bilan amalga oshirish va xodimlarni o'qitishga kompleks yondashuvni hisobga olgan holda, yerdan foydalanishni tahlil qilish, monitoring qilish va optimallashtirish uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-iyundagi "Qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-5742-sonli farmoni
3. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. Toshkent, O'zbekiston, 2014 yil.
4. Qishloq xo'jaligida islohotlarni chuqurlashtirishga doir qonun va me'yoriy hujjatlari to'plami. I va II qismlar. Toshkent, Sharq, 1998.

5. O'zbekiston Respublikasining Qonuni "Davlat yer kadastriga to'g'risida". Toshkent, 1998 yil.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-5853-sonli farmoni
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Kadastr agentligi Davlat kadastrlari palatasining "O'zbekiston Respublikasi yer fondi" to'g'risidagi hisoboti 2023-yil 1-yanvar.
8. Asvat Damodaran. "Investitsiyalarni baholash: har qanday aktivning qiymatini aniqlash vositalari va usullari" 2012 yil.
9. Galchenko S.A. Upravlenie zemelnymi resursami. Uchebnoe posobie. M.: GUZ, 2005 yil.
10. A.Sh.Bekmurodov. Xorijiy investitsiyalar. Toshkent: Iqtisodiyot. T. O'quv qo'llanma.
11. A.B.Vaxobov. Xorijiy investitsiyalar. Toshkent: Moliya, 2010. T.O'quv qo'llanma.
12. E. Safarov, I. Musaev. Geoaxborot tizimi va texnologiyalari. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2012. Tafakkur.-184. Gambling.
13. FAO.org ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi
14. "Agrar sohadagi xorijiy investitsiyalar hajmi oshmoqda" kun.uz
15. Stat.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.